

PAPER DETAILS

TITLE: TÜRKİYEDE KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN YANSIMALARI VE KENTLESME

AUTHORS: Vedat YILMAZ

PAGES: 119-134

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/944818>

Makale Geliş Tarihi: 14.06.2019

Kabul Tarihi: 27.06.2019

TÜRKİYEDE KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN YANSIMALARI VE KENTLEŞME

Dr. Öğr. Üyesi Vedat YILMAZ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

vedatyilmaz1977@gmail.com

ORCID:0000-0003-4624-9824

Öz

Dünyada insanların yaşam olanaklarını iyileştirmeye yönelik atılmış oldukları önemli ve en büyük denilebilecek fiziki anlamdaki adımı kentler oluşturmaktır. Kentler canlılar gibi doğup, gelişerek büyüyen ve belirli bir müddet sonra yenilenme gereksinimi duyan toplumsal birimlerdir. Kentler, insanların yaşam düzenlerinin şekillendiği ve toplumsal ilişkilerin geliştiği yerleşim alanlarıdır. Zamanla eskiyen bu yerleşim alanlarına sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan yeni değerler kazandırılması amacıyla yenilenmeye çalışılmıştır. Kentlerin yenilenmesi sürecinde önemli olan, yenileme yönteminin ve amacının insanların yaşam koşullarına uygun ve kolaylaştırıcı bir nitelikte olmasıdır. Bu yenilenme sürecinin ya da kentsel dönüşümün insanlar üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler bazen olumlu bazen de olumsuz yönde insanların yaşamına yansımaktadır.

Çalışmanın temel amacı, Türkiye’de kentsel dönüşüm sonrası görülen olumlu ve olumsuz yöndeki yansımaların genel olarak gündeme getirilmesidir. Kentsel dönüşümün insanlar üzerinde sosyal, ekonomik ve kültürel gibi birçok etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerin hem olumlu hem de olumsuz yönde yansımaları olabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kırsal, kentleşme, Kentsel Dönüşüm,

REFLECTIONS OF URBAN TRANSFORMATION PROCESS IN TURKEY AND URBANIZATION

Abstract

Cities form the most important and maybe the biggest step that people has taken to improve their life opportunities in the world. The cities are social units that are born and develop like living beings and require renewal after a certain period of time. The cities are residential areas where human life patterns are shaped and social relations develop. It has been tried to renew these settlements over time in order to provide new values from social, cultural and economic perspectives. What is important that the renewal method and its purpose should be appropriate and facilitating the life conditions of the people in the process of renewal of the cities. This renewal

process or urban transformation has significant effects on people. These effects sometimes reflect positively in people's lives and sometimes in a negatively.

This study mainly aims to bring the positive and negative reflections in Turkey after urban transformation in a general way to the agenda. Urban transformation has many effects on people such as social, economic and cultural. These effects can be reflected in both positive and negative ways.

Keywords: City, Rural, Urbanization, Urban Transformation

GİRİŞ

Türkiye’de yaşanan doğal afetler sonrası kentsel dönüşüme yönelik faaliyetler hız kazanmıştır. Özellikle 1999 yılında yaşanmış olan Marmara depremi sonrası önemli düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan düzenlemelerde en önemli ve günümüzde de yürürlükte olan 2012 tarih ve 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” oluşturmaktadır. Kanun, 31/05/2012 tarihinde 28309 sayılı Resmi Gazetede yayınlanması ile birlikte yürürlüğe girmiştir. Kanun’un amacı 1. maddesinde; “afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemek” olarak ifade edilmiştir. Bu Kanun ile birlikte Türkiye’deki kentsel dönüşüm faaliyetleri daha da hızlanmıştır.

Kentsel dönüşüm sonrası kentlerde yaşayan nüfusun artması ile birlikte ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler yaşanmıştır. Olumlu etkilenme şeklinde kentleşme ekonomileri oluşabildiği gibi kentlerde dışsal etkiler şeklinde birçok sorun da ortaya çıkabilmektedir. Hızla artan nüfustan dolayı meydana gelen sorunları yol, su, ulaşım, elektrik ve kanalizasyon benzerindeki altyapı eksikliklerinin görülmesi, insanların barınabileceği konutların yeterli olmaması, kentleşmenin tarım alanlarını ortadan kaldırması, arsa ve kira fiyatlarının artması, ranta konu olması gibi kentsel; hava, su ve toprak kirliliği, gürültü, stres gibi insanlar üzerinde çevresel olumsuz etkileri bulunmaktadır. İnsan ve çevre uyumunu dikkate almayan, toprağı tahrip eden bir çarpık bir kentleşme görüntüsü ortaya çıkabilmektedir. Hızlı nüfus artışı, kentteki üretim ve tüketim dengesini bozmasıyla birlikte açık ve yeşil alanların da hızla yok olmasına, bu alanların konut ve işyerlerine dönüştürülmesine sebep olmaktadır. Tarım için değerli olan arazilerin konut alanları olarak tercih edilmesi önemli sorunlardan biridir. Ekonomileri tarım ve hayvancılığa bağlı kasabalarda konutlar verimli olan tarım alanlarına yapılmaktadır. Yerleşme dışındaki bu alanlara yönelme

tarım toprakları üzerinde geriye dönülemez yanlışlara sebep olmaktadır. Bağ ve bahçeler, tarlalar, çayır ve meralar parsellenip satılarak yerleşim alanlarına dönüştürebilmektedir. Var olan ulaşım sistemine olduğundan fazla yük yüklenerek, trafiğin, gürültünün artmasına yol açmaktadır.

Kentleşme süreciyle geleneksel bir yapıdan modern bir yapıya geçiş gayreti vardır. Bu geçiş sürecinde kentlerinde çehresinde, insanların yaşadıkları mekânlarda ve yaşamlarında sosyal ve kültürel anlamda değişiklikler meydana gelmektedir. İnsanların yaşamlarının iyileştirilmesini temel alan ve kentleşme süreciyle yaşanan kentsel dönüşüm sonrası insanların yaşamı olumlu ve olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu çalışmada kentsel dönüşümün etkileri üzerine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada; Türkiye’de kentsel dönüşümün olumlu ve olumsuz yansımalarının yanında kent, kentleşme, kentsel dönüşüm kavramları ve Türkiye’de genel olarak kentsel dönüşümün yasal kaynakları hakkında bilgiler ve önerilere yer verilmiştir. Çalışmada; literatür taraması, yazınsal ve görsel kaynaklar, gözlem ve betimleyici bir yöntem kullanılmıştır.

KENT, KENTLEŞME VE KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMLARI ÜZERİNE

Kent, ekonomik gelişmişlik ve ticari faaliyetlerin yoğun olduğu alanlardır. Modern anlamda kentlerin oluşması, sanayileşme ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Modern kentler, insanların özgür olarak yaşadığı, heterojen bir toplum yapısının var olduğu, dinsel, siyasal, görsel, sanatsal faaliyetlerin yoğun olduğu, özgürlükten, bilimsel bilgi ve nesnellikten oluşmuş bir kültürün yaşandığı (Kızılçelik, 2000: 114), ekonomik, sosyal ve kültürel yapının yerleştiği yerleşim yerleridir. Kent birçok çeşitliliği bünyesinde barındıran toplumsal bir yaşam alanıdır.

Kent tarihin belirli bir döneminde belirli koşullar altında meydana gelen ve oluşum sürecinde sosyal, ekonomik, tarihi, kültürel, dinsel, mimari, estetik yönüyle ihtişamını gösteren yerleşim alanlarıdır. İnsanlık tarihinde önemli bir kavşak ve dönüm noktasını oluşturmaktadır. İnsanlar için keskin bir yönelimle başka bir hayatın inşa edilmesi, yeni argümanlarda düşünme uygulamasıdır. Sarsıcı, yankılı ve çoğul bir süreçtir (Alver, 2012: 9).

Kent, belirli bir alanda yaşayan ve birbirleri ile devamlı olarak etkileşim içerisinde olan canlılar ve bunların cansız çevrelerinin bir bütünü meydana getirdiği, kültürel ekosistem olarak tanımlanabilir (Atıl vd., 2005: 219). Son olarak kentler, kısaca farklı kimlikteki

insanların bir arada yaşamlarını sürdürdüğü, sosyo-ekonomik olanakların fazla olduğu yerleşim alanlarıdır.

Kentleşme, ihtiyaç duyulan cazibe merkezlerinin sayısı ile içerisinde yaşayanların sayısındaki artışa bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Es ve Ateş, 2004: 213, Wirth, 2002: 77; Adıgüzel, 2016: 49; Tekeli, 2015: 261; Keleş, 1998: 205). Kentleşme toplulukların yapısal değişimlerinin en dikkat çeken yönüdür ve her şeyden önce nüfus çoğunluğunun tarımsal faaliyet ve topraklardan uzaklaştırılıp tarım dışı faaliyetlerde, sanayide, karmaşık örgütlerde ve dolayısıyla kırsal alanlar yerine kentlerde yaşamlarını sürdürmeye başlamaları sonrası yaşam alanlarının genişlemesi sürecidir (Kıray, 1982: 57; Ozankaya, 1975: 63). Bu genişlemeyle birlikte artan nüfus aynı zamanda sosyo-ekonomik yapıdaki değişimleri de belirlemektedir (Gökçe, 1977:8). Bu değişimler, kentte ikamet edenlerin yaşamlarındaki, sosyo-ekonomik ve siyasal davranışlarından kaynağını alan ve devletin de belirli bir takım faaliyetlerine ihtiyaç duyan değişimler olarak belirtilebilir (İspir, 1982: 8-9). Kentleşme süreciyle kentlerin zaman içerisinde kendini yenileyerek dinamik bir yapıya dönüştürülmesi amaçlanmıştır.

Kent nüfusunun hızla artması, plansız yani çarpık kentleşme sonrası ortaya çıkan sorunların giderilmesi amacıyla kentsel dönüşüm adı ile kentlerin yenilenmesi süreci başlamıştır. Kentsel dönüşüm ile birlikte sanayileşme hızla gelişmiştir.

Kentsel dönüşüm, kentsel alanların fiziksel olarak yenilenmesi sürecini başlatmakla birlikte kente yaşayan toplumları sosyal, ekonomik, kültürel bakımdan geliştirmekte ve kente canlılık kazandırmaktadır (Köktürk ve Köktürk, 2007: 2). Kentsel dönüşüm etkili, yorucu, insanların beklentilerinin ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi amacını taşıyan bir süreçtir. Kentsel dönüşüm sürecinin iyi yönetilmesi büyük önem taşımaktadır. İyi yönetilmeyen bir kentsel dönüşüm sonrası amaçlananın dışında insanların yaşamında farklı sorunları beraberinde getirebilmektedir. Bu bakımdan kentsel dönüşüm planlamalarının çok boyutlu titizlikle hazırlanması önemlidir. Kentsel dönüşüm ile birlikte insanların yaşamında çeşitli güzellikler ve farklı sorunların gündeme gelebileceği yeni bir sayfa açılmaktadır. Açılan bu yeni sayfada insanların beklentileri ve talepleri üst safhadadır. Bu bakımdan kentsel dönüşüm sürecinde yer alan yönetici ve aktörlere büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Kentsel dönüşüm süreci özellikle büyükşehirlerde ihtiyaç duyulan ve gerçekleştirilmeye çalışılan önemli bir süreçtir.

Kentsel dönüşüm süreci bazı belirli temel unsurları ya da boyutları bünyesinde barındırmaktadır. Bu boyutlar; fiziksel-tasarım,

ekonomik, sosyal ve yasal-yönetmel olarak sıralanabilir. Fiziksel boyut kentin içerisinde bulunan ulaşım ağları, hanelerin arz ve talepleri, alt yapı ve çevre kaynaklı sorunların çözümü için faaliyet göstermektedir. Tasarım boyutuna bakıldığında; fiziki açıdan bir kentin fiziksel görünümünde değişiklik meydana getiren, mimari ve estetik yapılaşma üzerine faaliyet gösteren boyuttur. Ekonomik boyutta; kentsel yenilenme ya da dönüşüm yapılacak alanların çevresinde yüksek maddi gelir getirici işyerlerinin oluşturulması, sayısal değerlerinin belirlenmesi ve insanlara yeni iş sahalarının oluşturulması üzerine faaliyetler gösterilmektedir. Sosyal boyutta ise eğitim, sağlık, konut, kamu hizmetlerine ulaşım gibi insanların yaşam koşullarında iyileştirilmelerin yapılarak insan haklarına uygun bir yaşamın sunulmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Son olarak yasal-yönetmel boyutta; yerel yöneticilerin yerel halkla olan ilişki ve iletişimlerinin detaylı bir şekilde analiz edilmesi görevine yönelik çalışmalar yürütmektedir (Polat ve Dostoğlu, 2007: 62). Belirtilen bütün boyutların birbirleri ile uyumlu bir şekilde işlevlerini gerçekleştirmesi halinde kentlerde yaşayanların yaşam koşullarının daha da kolaylaşacağı söylenebilir.

Kentsel dönüşüm ya da kentsel yenilenme, kentlerde meydana gelen fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel kaynaklı sorunlara çözüm getirmek amacını taşımaktadır. Kentsel dönüşüm ile beraber kentlerde mekânsal bir dönüşüm süreci başlamıştır. Bu mekânsal dönüşümün kentlerde yaşayanlar açısından hem olumlu hem de olumsuz yönde sonuçlarının olduğu aşikârdır.

TÜRKİYE'DE KENTLEŞME SÜRECİ VE KENTSEL DÖNÜŞÜM

Dünyada görülen kentleşme sürecine kayıtsız kalmayan Türkiye 1970'li yıllardan itibaren, sosyal, ekonomik ve toplumsal sorunlara bütüncül bir yaklaşım sergileyerek kentlerde yaşayanlara, sağlıklı, huzurlu, yaşanabilir, cazip, kendini yenileme olanağı veren, yerleşim alanları ve ortamı sunmayı amaçlayan bir kentleşme süreci oluşturmanın düşüncesi oluşmaya başlamıştır. Türkiye'de kentleşme sürecinin gelişimi aşağıdaki tablo ile anlatılmaya çalışılmıştır.

Tablo 1- Türkiye'de Kentlerde Yaşayan Nüfus Dağılımı

Yı L	Türkiye'nin Nüfusu	İl-İlçe Merkezleri			Belediye		
		Sayı	Nüfusu	Yüzde	Sayı	Nüfusu	Yüzde
1927	13.648.270	391	3.305.879	24.22	460	-	-
1935	16.158.018	413	3.802.642	23.53	505	4.174.542	25.84
1940	17.820.950	433	4.346.249	24.39	549	4.753.304	26.67
1945	18.790.174	459	4.687.102	24.94	583	5.145.020	27.38
1950	20.947.188	485	5.244.337	25.04	628	5.768.665	27.54
1955	24.064.763	559	6.927.343	28.79	809	7.804.354	32.43
1960	27.754.820	637	8.859.731	31.92	995	9.994.644	36.01
1965	31.391.421	638	10.805.817	34.42	1.062	12.787.663	40.74
1970	35.605.176	639	13.691.101	38.45	1.303	16.753.979	47.06
1975	40.347.719	639	16.869.068	41.81	1.654	20.500.442	50.81
1980	44.736.957	639	19.645.007	43.91	1.725	25.523.604	57.05
1985	50.664.458	647	26.865.757	53.03	1.703	31.223.447	61.63
1990	56.473.035	902	33.326.351	59.01	2.053	37.884.455	67.08
1997	62.865.574	929	40.882.357	65.03	2.827	48.623.460	77.35
2000	67.803.927	931	44.006.274	64.90	3.228	53.784.377	79.32

(Köktürk ve Köktürk, 2007: 5).

Türkiye’de 1927 ile 2000 yılları arasındaki toplam il-ilçe merkezleri ile belediyelerde yaşayan nüfus bilgilerini gösterir tablo 1 incelendiğinde; 1927 yılında 391 tane il ve ilçe merkezlerinin bulunduğu ve toplam nüfusunun 3.305.879 (%24.22) olduğu, Türkiye’nin toplam nüfusunun ise 13.648.270 olduğu ve toplamda 460 adet belediyenin bulunduğu görülmektedir. 1950 yılında Türkiye’nin toplam nüfusunun 20.947.188’e, il ve ilçe merkezlerinin sayısı 485’e, toplam nüfuslarının 5.244.337’e, belediye sayısının 628’e ve belediyelerin toplam nüfusunun ise 5.768.665’e yükseldiği görülmektedir. 1980 yılında Türkiye’nin toplam nüfusunun 44.736.957’e, il ve ilçe merkezlerinin sayısı 639’a, toplam nüfuslarının 19.645.007’e, belediye sayısının 1.725’e ve belediyelerin toplam nüfusunun ise 25.523.604’e yükseldiği görülmektedir. 2000

yılına gelindiğinde; Türkiye'nin toplam nüfusunun 67.803.927'e, il ve ilçe merkezlerinin sayısı 931'e, toplam nüfuslarının 44.006.274'e, belediye sayısının 3.228'e ve belediyelerin toplam nüfusunun ise 53.784.377'e yükseldiği görülmektedir.

Genel olarak tablo yorumlandığında; 1927 yılında Türkiye'nin nüfusunun yüzde 24.22'si kent merkezlerinde yaşarken yüzde 75,78'inin kırsal kesimde yaşadığı, 1935 yılında ise kent merkezlerinde yaşayan nüfusun azalarak yüzde 23, 53'e düştüğü kırsal kesimde yaşayan nüfusun ise yüzde 76.47'e yükselmiştir. Ancak bu tarihten sonra kent merkezlerinde yaşayan nüfus artmaya başlamış ve 1940 yılında ülkenin toplam nüfusunun yüzde 24,39'u (4.346.249), 1960 yılında 31.92'si, 1980 yılında 43,91'i, 1985 yılında ise kırsal kesimde yaşayan nüfusu geçerek yüzde 53.03'ü, 1990 yılında yüzde 59.01'i ve 2000 yılında ülkenin toplam nüfusunun yüzde 64.90'ı kent merkezlerinde yaşadığı görülmektedir.

1935 yılından sonra kentsel nüfus kentlerin olanaklarının artmaya başlaması ile birlikte artış göstermiştir. İlgili tarihten sonra cazibesi artan kent merkezleri 1985 yılında kırsal kesimde yaşayan nüfusu geçmiş, 2000 yılına gelindiğinde kent merkezlerinde yaşayan nüfus yüzde 64.90'a yükselmiş ve günümüzde ise yaklaşık olarak ülkenin toplam nüfusunun %90'ının kent merkezlerinde yaşadığı düşünülmektedir. 1950'li yıllardan sonra kent merkezlerinin nüfusu artarken düzenli bir kentleşme söz konusu değildi. Özellikle gecekondulaşmayla nüfus artışı gerçekleşmiştir. 2000'li yıllara doğru düzenli kentleşmeye yönelik tedbirler alınmaya başlanmış ve kentsel dönüşüm adı altında kentler yenilenmeye başlamıştır.

Türkiye'de kentleşme süreci batı modelinde olduğu gibi sanayileşme sonrası kendini göstermiştir. Ancak modernleşmenin geç gerçekleştiği Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı batılı olmayan ülkelerde kentleşme bakımından meydana getirdiği temel sorun, batılı kentleşmenin yayıldığı uzun dönemin aksine, kısa bir dönemde gerçekleşmeye başlamasıdır (Kıray, 1998: 20).

Plansız kentleşme sonucu ortaya çıkan maddi ve fiziki boyutlarıyla kent statüsünde yer alan ancak planlama bakımından kent özelliğine sahip olmayan kentlerin oluşturduğu sorunlara çözüm arayışı 1940'lı yıllara kadar gitmektedir. 1980'li yıllardan itibaren yoğunlaşan kentleşme problemlerine yönelik çözüm bulma çabası Türkiye'nin fay hattı içerisinde yer alması deprem riskini artırması tedirginliğiyle hız kazanmış ve son yıllarda kentsel dönüşüm konusunu gündeme getirmiştir (Kılınç ve Çelik, 2009: 157).

Türkiye'de zamanla eskiyen kentlerin yenilenmesine gereksinim duyulması ve insanların ihtiyaç ve taleplerinin artmasının

dışında Türkiye'nin sık sık doğal afetlerle karşı karşıya gelmesi ve bu afetlerin oluşturduğu olumsuz etkilerden dolayı can ve mal kaybında yaşanan artış, nüfus artışı, kaçak yapılaşmaya bağlı artan çarpık kentleşme, denetimsizlik ve plansızlık faktörlerinin boyutlarında görülen artış kentsel dönüşümü kaçınılmaz kılmıştır.

Türkiye'de kentsel dönüşüm ile birlikte kent sayıları ve kentlerde yaşayan nüfus artış göstermiştir. Kentler kentsel dönüşüm ile birlikte yaşanabilir cazibe yerleşim alanları olmaya başlamıştır. Kentlerde kalıcı ve dengeli büyümenin sürekli hale getirilmesine önemli katkı sağlamıştır. Özellikle 1999 yılında yaşanan Marmara Depremi (Gölcük Depremi) sonrası ülkede kentsel dönüşüm süreci hız kazanmaya başlamıştır. Kentsel dönüşümler sonrası kentlerin büyümesine bağlı olarak kentlerde görülen sorunlar da çeşitlenerek artmaktadır. Türkiye'de kentsel dönüşüm süreci ülkenin bütün kentlerinde uygulanmaktadır. Ancak ülkenin batısında bulunan kentlerdeki kentsel dönüşüm ile doğusunda bulunan kentlerdeki kentsel dönüşüm farklılık göstermektedir. Batıdaki kentleşme ve kentsel dönüşüm süreci daha hızlı ve dinamik bir şekilde ilerlediği görülürken doğudaki kentleşme ve kentsel dönüşüm sürecinin daha yavaş bir şekilde ilerlediği söylenebilir.

Türkiye'de hazine arazileri üzerinde yer alan gecekondular kentlerin harabe ya da çöküntü bölgelerine dönüşmüştür. Bu alanların hızlıca belirlenip gerekli planlamaların yapılarak kentsel dönüşüm sürecine alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda; ülke genelinde mülkiyet yapısının ve yapı bilgilerinin çıkartılması, mevcut arsa ve arazi durumlarının belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadeli arsa üretme olanaklarının mevcut olup olmadığının tespit edilmesi, enkaz alanları içerisinde bulunan tarihi güzelliklerinin gün yüzüne çıkarılması, hazine arazi alan ve sınırların belirlenerek kayıtlarının oluşturulması önem arz etmektedir (Kara, 2007: 7). Diğer bir önemli konu ise sağlıklı bir toplumsal yaşamın varlığı için sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel unsurlar kadar güvenlik unsurunun önemi yadsınamaz düzeydedir. Günümüzde kentlerde yaşayan insanlar herhangi bir tehlike ve suça maruz kalmaksızın yaşamlarını güven içerisinde sürdürmek istemektedirler (Bulut ve Kara, 2011: 2). Bu noktada kentsel dönüşüm sürecinde kentlerde yaşayan insanların güvenliklerinin sağlanması ve güvenlik kaygılarının giderilmesi de önem arz eden diğer bir konudur.

TÜRKİYE'DE GENEL OLARAK KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN YASAL KAYNAKLARI

Kentsel Dönüşüm ile uygulanan program ve projelerin kentlerin iyileştirilmesi noktasında yeterli olmasa da yasal anlamda konuların revize edildiği, yetersiz olarak görülen konuların giderilmeye çalışıldığı özellikle 2003 yılından beri kentsel anlamda sorunların çözüme kavuşturulmasına yönelik birçok düzenlemelerin yapıldığı söylenebilir. Türkiye’de kentsel dönüşümün genel olarak yasal kaynakları şunlardır:

- 1969 tarih ve 1164 sayılı Arsa Üretimi ve Değerlendirilmesi Hakkında Kanun,
- 1976 tarih ve 775 sayılı Gece Kondu Kanunu,
- 1983 tarih ve 180 sayılı Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname,
- 1984 tarih ve 2981 sayılı İmar Affı Kanunu,
- 2004 tarih ve 5273 sayılı Arsa Ofisi Kanunu ve Toplu Konut Kanununda Değişiklik Yapılması ile Arsa Ofisi Genel Müdürlüğünün Kaldırılması Hakkında Kanun,
- 2004 tarih ve 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu,
- 2005 tarih ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun,
- 2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu,
- 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu,
- 2012 tarih ve 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
- 2012 tarih ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun,
- 2011 tarih ve 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname,
- 2011 tarih ve 648 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname,

644 ve 648 Sayılı KHK'ler ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Kentsel Dönüşüm konusunda görevlendirilmiştir. Ülkemizde kentsel dönüşüm süreci Çevre ve Şehircilik Bakanlığının kontrolü ve girişimleriyle yol almaktadır.

KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN OLUMLU YANSIMALARI

Türkiye’de kentsel dönüşümün başlaması ile birlikte kentlerde ikamet edenlerin yaşamlarında olumlu yönde yansımalar gerçekleşmiştir. Bu olumlu yansımalar genel olarak şunlardır:

- Kentsel dönüşüm ile birlikte insanların; sağlık, eğitim ve sosyal olanaklarında artış yaşanmıştır. İnsanlara iş bulma noktasında farklı seçenekler sunulmuştur.
- Kentsel dönüşüm ile birlikte yerel yönetimlerin yönetim yapısında olumlu yönde değişimlerin gerçekleştiği söylenebilir.
- Kentsel dönüşüm ile birlikte arazilerin planlı ve faydalı bir şekilde kullanılmasına özen gösterilmeye başlanmıştır.
- Kentsel dönüşüm, sürdürülebilir kentleşme sürecine katkı sağlamaktadır.
- Kentsel dönüşüm sonrası kentler birçok alanda büyüme göstermiş ve büyümeye bağlı olarak da kentlerde yaşayan insanların olanakları kırsala göre daha fazla artmıştır.
- Sosyal ve ekonomik anlamda sorun yaşayan insanların sorunları kentsel dönüşüm ile birlikte azalım göstermiştir.
- Kentsel dönüşüm ile birlikte kentler daha cazip hale gelmiştir.
- Kentsel dönüşüm, işlevselliği olmayan ya da kaybetmiş arazilerin işlevsel hale getirilmesine katkı sağlamıştır.
- Kentsel dönüşüm, kentlerin estetik bir yapıya kavuşmasına katkı sağlamıştır.
- Kentsel dönüşüm insanların imkân ve olanaklarında artışa neden olmuştur.
- Kentsel dönüşüm sayesinde pasif görünümlü kentlerin daha aktif ve dinamik kentler haline dönüşmesi sağlanmıştır.

- Kentsel dönüşüm ile birlikte özellikle inşaat sektöründe canlılık yaşanmıştır. Buna bağlı olarak da insanların iş olanakları genişlemiştir.
- Kentsel dönüşüm ile birlikte görüntü kirliliğine sebep olan çarpık kentleşmenin önüne geçilmeye çalışılmıştır.
- Kentsel dönüşüm sonrası yoksul insanların ev sahibi olmalarına olanak sağlayan TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı) konutlarında artış sağlanmıştır.
- Kentsel dönüşüm ile birlikte çarpık kentleşmenin önüne geçilerek, düzenli ve planlı kentlerin ortaya çıkmasına önemli katkı sağlamıştır.

KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN OLUMSUZ YANSIMALARI

Türkiye’de kentsel dönüşüm sonrası kentlerde ikamet eden halkın yaşamlarında olumlu yansımalar olduğu gibi olumsuz yönde yansılarda söz konusu olmuştur. Bu söz konusu olan olumsuz yansımalar genel olarak şunlardır:

- Kentsel dönüşüm sonrası farklı kültürlerdeki insanlar bir araya getirilerek heterojen bir yapı oluşturulmuş ve bu durumun sonucu olarak da kültürel çatışmalar yaşanabilmektedir.
- Kentsel dönüşüm ile uygulanan politikaların olumlu yansımaları olmasına rağmen insanlar kendilerini güvende hissetmemektedir.
- Kentsel dönüşüm sonrası belirli mahallelerin nüfusu daha fazla artış göstermiştir. Bu nüfus artışına bağlı olarak da alt yapının yetersiz olmasından kaynaklı bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır.
- Çoğunlukla aynı kültürel yapıda olan insanların yaşadığı mahallelere kentsel dönüşümün gerçekleşmesi ile birlikte eski yaşantılarındaki mahalle kültürü değişime uğramıştır.
- Kentsel dönüşüm sonrası kentsel atıklar artış göstermiştir. Atıkların geri dönüşümü, kazanımı ve bertaraf edilmesi noktasında yeterli sayıda istasyonlar oluşturulmadan çoğu yerde kentsel dönüşüm faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.
- Kentsel dönüşümler gerçekleştirilirken özellikle doğal afetlere yönelik alınan tedbirlerin yeterli düzeyde

olmadığı kanaati yüksektir. İnsanlar can güvenliğinde endişe duymaktadır.

- Kentsel dönüşüm ile birlikte çok katlı binaların yapımında artış yaşanmıştır. Yatay mimari yerine dikey mimari tercih edilmiştir.
- Kentsel dönüşümle birlikte doğal yerleşim alanları tahrip edilebilmektedir.
- Kentsel dönüşüm ile birlikte kentler daha da büyümüş ve çeşitli çevresel sorunları beraberinde getirmiştir.
- Kentsel dönüşüm, insanların uzun bir süre barınma sorunu yaşamalarına, ne zaman yeni evlerine kavuşacakları noktasında belirsizlik yaşamaları insanları kentsel dönüşümden soğumalarına sebep olan bir etken olarak gösterilebilmektedir.
- Kentsel dönüşüm sonrası yeterli düzeyde maddi olanağı olmayan insanların ellerindeki evleri de ellerinde alınarak evsiz kalmalarına yol açılmıştır.
- Kentsel dönüşüm ile doğal ve tarihi güzellikler zarar görebilmektedir.
- Kentsel dönüşüm sonrası insanlar kültürel değerlerinden uzaklaşmaya başlamıştır.
- Kentsel dönüşüm öncesi mahallenin çocukları mahalle sakinlerinin önemli katkıları ve tavsiyeleri ile büyütülürken kentsel dönüşüm sonrası büyük oranda insanlar birbirini tanımaz hale gelmiş, kimse kimsenin çocuğu ile ilgilenmemiştir. Aynı binada oturan bireylerin birbirini tanımadığı dolayısıyla komşuluk ilişkilerinin yaşanmadığı bir dönem başlamıştır. Bu doğrultuda kentsel dönüşüm öncesindeki mahalle kültürü ile sonrasındaki mahalle kültürü önemli düzeyde olumsuz yönde farklılık göstermiştir. Bu durum özellikle büyükşehirlerde kendini daha fazla göstermektedir.
- Kentsel dönüşüm ile birlikte kentsel nüfus her geçen gün artış göstermekte, kırsal kesimde yaşayan nüfus ise azalım göstermekte ve göstermeye devam etmektedir. Kırsal kesimin nüfusunun azalmasına bağlı olarak tarımsal ürünlerin üretimlerinde de önemli düzeyde azalılar meydana gelmektedir.

- Kentsel dönüşüm ile birlikte kentlerdeki verimli tarımsal araziler yerini çok katlı binalara, alışveriş merkezlerine ve gökdelenler gibi yapılara bırakmıştır.

SONUÇ

Kentler, insanların yaşamlarının daha iyi olacağı beklentisiyle yerleşmeyi tercih ettiği yaşam alanlarıdır. İnsanların kitleler halinde kırsal kesimden kent merkezlerine yerleşmeye başladıkları zamanlarda günümüzdeki gibi kentsel planlamaların yapılmamış olmasından dolayı çarpık kentleşmeye neden olunmuştur. Çarpık kentleşme kentlerdeki günümüz koşullarındaki kentsel planlamaların yapılmasını zorlaştırmıştır. Zaman içerisinde bu tür alanların yenilenmeye ihtiyaç duyulması ile birlikte kentsel dönüşüm adı altında kentler yenilenmeye başlamıştır. Kentsel dönüşüm; insanların yaşamlarında hem olumlu hem de olumsuz yönde yansımaları beraberinde getirmiştir.

Kentsel dönüşüm ile birlikte insanların çalışmalarını sağlayacak sanayi alanlarının atılmış olması, çalışmak istediği alanlara ilişkin alternatiflere kavuşmaları, ihtiyaç duyduğu malzemenin temin edilmesinde farklı seçeneklerden yararlanabilmesi, konut bulma sorununun azalması, sosyal aktivitelerinin artması, sosyal ve ekonomik anlamda yaşam koşullarında görülen iyileşme olumlu yönde yansımalar olarak görülmektedir. Ancak kentsel dönüşüm ile doğal ve tarihi güzelliklerin zarar görebilmesi, verimli tarımsal arazilerin azalması, tarımsal faaliyetlerin azalım göstermesi, eski kültürlerin yerine insanların yaşamlarında olumsuz etki oluşturan yeni kültürlerin ortaya çıkması, belirli bir süre barınma sorunlarını ortaya çıkarması, yeşil alanların tahrip edilmesi, dikey mimarinin artması, kentsel dönüşüm sonrası farklı kültürdeki insanların biraraya gelmesi ile birlikte insanların güvenliklerinde kaygı duymaları kentsel dönüşümün olumsuz yönde yansımalarının bir kısmıdır.

Kentsel dönüşüm gerçekleştirilirken özellikle doğal afet (deprem, sel, heyelan...) faktörlerinin dikkate alınarak yapıların inşa edilmesi, insanların kentsel dönüşüm süreci ile birlikte bu alanların güvenli yerleşim alanları olduğuna ilişkin ikna edici faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, yeşil alanların korunmasına özen gösterilmesi, dikey mimari yerine yatay mimari tercih edilmesine yönelik politikaların hayata geçirilmesi, kentlerdeki yerel ve merkezi idare yöneticileri ile akademisyenler ve STK ların yer aldığı çalıştaylar düzenlenerek kentsel dönüşüm süreci içerisinde insanların yaşamlarını olumsuz yönde etkileyen yansımaların çözüme kavuşturulacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- ADIGÜZEL, Y. (2016), *Göç Sosyolojisi*, Nobel Yayınları, Ankara.
- ATIL, A., GÜLGÜN, B. ve YÖRÜK, İ. (2005), “Sürdürülebilir Kentler ve Peyzaj Mimarlığı”, *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, Cilt.42, Sayı 2, s. 215-226.
- ALVER, K. (2012), *Kent imgesi*, Hece Yayınları, Ankara.
- BULUT, Y., KARA, M. (2011), “Mahalle Muhtarlarının Kent ve Mahalle Güvenliğine İlişkin Yaklaşımları: Antakya Örneği”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 8, Sayı 15, s. 1-27.
- ES, M. ve ATEŞ, H. (2004), “Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı 48, s. 205-248.
- GÖKÇE, B. (1977), *Gecekondu ve Gençliği*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- İSPİR, E. (1982), *Kentleşme, Metropolitan Alan ve Yönetimi*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara.
- KARA, G. (2007), “Kentsel Dönüşüm Uygulamaları”, TMMOB Harita Ve Kadastro Mühendisler Odası 11. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı. Ankara. 1-9.
- KELEŞ, R. (1998), *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, İmge Kitabevi, Ankara.
- KILINÇ, Z.A., ÇELİK A. (2009), “Kentsel Dönüşüm ve Kültürel Dönüşüm” *Selçuk Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 9, Sayı 18, s.145-163.
- KIRAY, M. (1998), “Modern Şehirlerin Gelişmesi ve Türkiye’ye Has Baz Eğilimler, Kentleşme Yazıları”, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- KIRAY, M. (1982), “Toplumsal Değişme ve Kentleşme”, *Kentsel Bütünleşme*, (Der. Türköz Erder), Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara, 57-66.
- KÖKTÜRK, E., KÖKTÜRK, E. (2007), “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm ve Almanya Deneyimi”, 11. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 2-6 Nisan, Ankara.
- OZANKAYA, Ö. (1975), *Toplumbilim Terimler Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- POLAT, S., DOSTOĞLU, N. (2007), “Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine Bursa’da Kükürtlü Ve Mudanya Örnekleri”, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, s. 61-76.
- Resmi Gazete, (2012), 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun”, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120531-1.htm>, ET. 05/05/2019.

- TEKELİ, İ. (2015), *Kent, Kent Hakları, Kentleşme, Kentsel Dönüşüm*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- WIRTH, L. (2002), “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme”, *20. Yüzyıl Kenti* (77-106), (Der. ve Çev: Ayten Alkan ve Bülent Duru), İmge Yayınevi, Ankara.